בראשית ב

א. לאחר סיפור בריאת העולם ואדם וכו', מסופר בפ' בראשית אודות צאצאי־הם ותולדותם של שני בניו של אדם, קין[1] ושת[2]. ובפשטות, הרי הם חלוקים זה מזה מן הקצה אל הקצה, דקין מורה על היפך בנין העולם, שהרג את הבל[3], והי' נע ונד בארץ[4], ואילו שת הרי ממנו הושתת העולם[5], דלאחר המבול הי' בנין העולם ע"י נח[6], מזרע שת.

ומצינו בזה דבר פלא, שלשניהם הי' צאצא בשם חנוך[7] — בנו של קין ואחד מצאצאי שת[8] — ובשניהם מודגש תוכן הפכי משל אביהם: בקשר לחנוך בנו של קין נאמר[9] "ויהי (קין) בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך", ובחנוך מצאצאי שת נאמר[10] "ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים", והיינו דבנוגע לחנוך בנו של קין מודגש בתורה ענין של "בנין" וקיום (היפך ענינו של קין), ואילו בנוגע לחנוך שבא משת, מפורש בו היפך ענין של קיום (הושתת העולם), "ואיננו"[11].

גם צ"ב, דהנה זה פשוט שכל הפרטים שנאמרו ונתפרשו בתורה בסיפור "תולדות אדם"[12] נוגעים להמשך תולדות אדם במשך הדורות שלאח"ז. וכמובן בפשטות, דמזה שהתורה מספרת רק פרטים אלו ממה שאירע במשך יותר מאלף שנה, אף שהיו הרבה מאורעות במשך הזמן ההוא, מובן, שרק בפרטים אלו יש ענין להמשך הדורות[13]. ועפ"ז צ"ע: מזה שהתורה מפרטת בחנוך שמבני בניו של שת, "ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים", הרי זה מובן בפשטות (נוסף על דרשת רז"ל[14]), כי זהו

---

1) ד, יז ואילך.

2) ד, כה־כו. ה, ו ואילך.

3) ד, ח.

4) ד, יב ואילך ובמדרשי רז"ל ופרש"י שם. וראה פרש"י (ד, כד מב"ר — ראה שם פכ"ג, ד): נגזרה גזירה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות. אבל במרז"ל שני (פרש"י ד, כב מב"ר (פכ"ג, ג)) א' מיוצאי חלציו של קין ניצל במבול — "נעמה היא אשתו של נח" (וראה מפרשי רש"י שם (ד, כד) במה שאמרו "למחר המבול בא ושוטף את הכל", אם גזירת כליון זרעו של קין וגזירת המבול גזירה אחת היא). וראה רמב"ן עה"פ: א"כ נשאר לקין זכר מעט בעולם.

5) רמב"ן ה, ג. וראה ת"ז תס"ט (קי, א). ת"ע (קיט, סע"ב ואילך).

6) ראה רש"י ה, כח.

7) ראה לקוטי לוי יצחק ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל ריש ע' ח: וע"כ לומר שהב' בחי' למך שמקין ושמשת יש להם שייכות זה לזה כי הרי שמם אחד הוא ושנים מיוצאי חלצי קין ושנים מיוצאי חלצי שת שווים בשמותיהם זה לזה והם חנוך ולמך מקין וכן חנוך ולמך משת. וראה ת"ז ת"ע בתחלתו.

8) ה, יח ואילך.

9) ד, יז.

10) ה, כד.

11) דנלקח לפני זמנו כפרש"י ומדרשים עה"פ.

12) ל' הכתוב ה, א.

אבל להעיר שכתוב זה נאמר לאחר פרשת קין ותולדותיו ובהמשך הכתובים שם ואילך לא נזכר מפורש ע"ד קין ותולדותיו. וראה ב"ר פכ"ד, ה־ו. ולהעיר מרמב"ן עה"פ: ולפי דעתי ירמוז לכל התורה.

13) ראה רמב"ן ד, יז בסופו א' הפירושים, דלקין היו יותר דורות ממה שנאמר בתורה, והכתוב לא הי' צריך לספר בהם רק באלה, להודיע מי היו המתחילים בבנין הערים וכו'.

14) ראה ב"ר פכ"ה, א.

חלק מסיפור המשך הדורות ההם, שבכל אחד מהם נאמר „ויהיו כל ימי גו' וי־מות", ולכן מפרט בחנוך שאצלו הי' ב־אופן אחר, „ואיננו כי לקח אותו אלקים". אבל מה שנאמר בשייכות לחנוך בנו של קין, „ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך", אינו מובן, מה זה נוגע להמשך תולדות אדם?

[במדרש עה"פ[15] איתא, ש(גם) בזה בא הכתוב לספר בגנותו של קין („קרבם בתימו לעולם[16] . . מה סבורין הרשעים כו'") וכן לפי כמה מפרשי התורה הרי זה מורה על מעשיו הרעים („שלא אמר ויבן עיר כאשר יאמר ויבן[17] את נינוה כו' כי הי' כל ימיו בונה העיר כי מעשיו ארורים ובנה מעט בטורח ועמל וינוע וינוד מן המקום ההוא כו'"[18]), אבל לכאורה מפשטות הכתובים לא משמע הכי, וגם מסגנון פרש"י שסתם „ויהי קין בונה עיר ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך" (אף שבכ"מ בפרשה מפרש הטעם לסיפור כמה פרטים וענינים[19]), לא משמע שהוא פרט בסיפור גנותו וחסרונו אלא אדרבא[20], ענין של בנין].

ובפרט ע"פ דברי הזהר דתורה הוא מלשון הוראה[21] מובן, שגם בזה הוראה לדורות.

ב. בפשטות יש לומר:

פסוק זה „וידע קין גו' ותלד את חנוך ויהי בונה עיר גו'", בא בהמשך לסיפור תשובת קין שאמר[22] „גדול עוני מנשוא" ועונשו וכו' „ויצא קין מלפני ה' גו'"[23] שיצא שמח[24] שנתקבלה תשובתו.

וזהו שמלמדנו הכתוב בסיפור הולדת חנוך בנו ובנין העיר, שבעבודת התשובה אינו מספיק וידוי והכרת החטא[25] („גדול עוני מנשוא"), וגם לא העונש שנגזר עליו מאת ה', ועד לגלות „וישב בארץ נוד — בארץ שכל הגולים נדים שם"[26], „שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח"[27] — אלא צריך לעשות פעולה „לעשות איזו מצוה הפ־כית אל העבירה שעשה . . כי בזה יתוקן עוותו"[28], שלאחרי שאיבד נפש אחת — הוליד נפש אחרת „וידע קין את אשתו ותהר ותלד את חנוך".

ויתירה מזו, שהולך ובונה את העולם „ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך", שהדגיש ופרסם סדר התשו־בה, שאינו מספיק ש„צועק תמיד לפני

---

15) ב"ר פכ"ג, א. וראה גם מדרש לקח טוב עה"פ.

16) תהלים מט, יב.

17) נח י, יא.

18) ל' הרמב"ן עה"פ. וראה בארוכה כלי יקר עה"פ.

19) ראה פרש"י ד, יט: לא הי' לו לפרש כל זה אלא כו'. וראה יפה תואר השלם לב"ר (פכ"ג, ב ד"ה כולהון לשון מרדות) שמפרש הקושי' למה בכלל הוצרך לספר דורות אלו.

20) וגם ברמב"ן עה"פ (ד, יז) מפרש „נכתבו תולדות קין ומעשיו להודיע כי השם ארך אפים והאריך לו כי הוליד בנים ובני בנים כו'". ע"ש. וראה ת"ז ת"ע שם: ונפקו בנוי מינ' דעלו לג"ע. ולהעיר, דגם בב"ר (שם, ב) „כולן לשון מרדות" — הרי בפי' השמות מפרש כן רק בנוגע להבנים שלאח"ז ולא בחנוך.

21) זח"ג נג, ב. רד"ק הובא בגו"א ריש פרשתנו.

22) ד, יג — ראה ויק"ר פ"י, ה: פסיקתא דר"כ פכ"ה: ועוד, שמפסוק זה למדין „שעשה תשובה".

23) ד, טז.

24) ב"ר פכ"ב, יג. ויק"ר ופסיקתא שם.

25) ראה ראב"ע ורמב"ן כאן. אברבנאל כאן. ועוד (והוא לא כפרש"י — ראה בארוכה מפרשי רש"י).

26) ד, טז ובפרש"י.

27) ל' הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד. וראה סנהדרין לז, ב ובחדא"ג מהרש"א שם.

28) כלי יקר כאן ד, יז.

השם בבכי ובתחנונים כו'"[29], אלא צריך לפעול "בנין" בעולם שמחוץ הימנו, שזה דורש תנועה הפכית מהכנעת ושפלות רוח דבע"ת.

וכשם שלמדים ממנו עצם ענין התשובה (כדאי' במדרש[24] שאדה"ר למד מקין "כחה של תשובה"), עד"ז הוא התוכן וההמשך דכתוב זה שממנו לומדים דרך תשובה.

ולפי זה מבואר גם הניגוד בחנוך השני (מצאצאי שת)[30] "ויתהלך חנוך את האלקים גו' ויהי כל ימי חנוך גו' ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים", דבזה מלמדנו הכתוב, דכאשר הנהגת האדם היא רק באופן של עבודה לעצמו, אין זו עבודה הרצוי'[31], שאין מזה פעולה בעולם, ועד שימיו עצמו היו קצרים משאר בנ"א שבזמן ההוא, שנלקח קודם זמנו[32].

ג. אמנם הוראה זו היא מפירוש ה־כתובים לפי פשטות ענינם, שמדובר כאן בתשובה על חטא חמור ביותר של קין. אבל ע"פ פנימיות הענינים[33] הרי (שרש) בח' קין הוא נעלה ביותר מעת שנולד, שנקרא קין ע"ש "קניתי איש את ה'"[34], וכל הסיפור בנוגע לקין מעת הולדו כפי שהוא בכתוב, ש"התורה (ש)מדברת בעצם בעליונים"[35], הוא במדריגה נעלית ביותר.

ולכן י"ל, שההוראה מפסוקים אלה בנוגע לחנוך בנו של קין, וכן בנוגע לחנוך מיוצאי חלציו של שת, הוא לא רק בנוגע לעבודת הבע"ת, אלא גם בנוגע לעבודת כאו"א מבנ"י בכל מקום ובכל זמן (ונוגע גם לזה ששם שניהם הי' חנוך), ובפרט ע"פ מ"ש הצפנת פענח[36] עה"פ זה ספר תולדות אדם, ד"כל המצי־אות שאירע אז הוא לעולם, כך באדם הפרטי וכמו באדם הכללי . . דכל דבר הנכתב הוא לא לשעה רק כל רגע ורגע הוא מציאות חדש".

ד. ביאור הענין:

בכללות הבריאה מצינו שתי תקופות — התקופה שלפני המבול, שלא הי' לה קיום, שנמחה כל היקום[37], ואחרי המבול, שאז נפעל קיום בעולם באופן ד"לא ישבותו"[38]. ועד"ז לאחרי המבול גופא — יש ב' תקופות: הדורות שלפני מ"ת ול־אחר מ"ת. דלפני מ"ת הי' העולם במצב של "ארץ יראה"[39], ולאחר מ"ת נעשה במצב של "ושקטה"[39].

ודוגמת ב' תקופות (ומצבים) אלו מ־צינו בעבודת בני ישראל גם לאחר מתן תורה [ועוד זאת — שכל זה חלק מ"זה ספר תולדות אדם"*[39], המסופר בתורה, היינו שהיא הוראה נצחית לכאו"א מ־ישראל עד סוף כל הדורות] — דבעבודת השם יש בכללות שתי דרכים[40] — עבו־דה בדוגמת בן עזאי שלא עסק בקיום

---

29) ל' הרמב"ם הל' תשובה שם.

30) ה, כב־כד.

31) ראה סה"מ תש"ט ע' 184, ד"צדיקים ש־עבודתם היא . . רק לעצמם, יהיו בבחי' תשובה לפעול גם בדבר שחוץ להם כו'".

32) פרש"י ומדרשים עה"פ.

33) ראה לקו"ת להאריז"ל פ' יתרו. וראה ספר הליקוטים דא"ח צ"ע ערך קין והבל. ועוד.

34) ד, א. וראה פענח רזא שם (ד, ב): כלומר לעבוד את ה' שלא הי' לו שום אומנות זולת זה.

35) ראה עש"מ מאמר חקור דין ח"ג פכ"ג. של"ה יג, ב ואילך. קסא, א ואילך. ובכ"מ.

36) עה"ת להרגצ'ובי.

37) נח ז, כג.

38) שם ח, כב.

39) תהלים עו, ט. שבת פח, א. וש"נ.

*39) להעיר מב"ר (פכ"ד, ה): ראוי הי' אדה"ר שתנתן תורה על ידו מ"ט זה ספר תולדות אדם. רמב"ן שבהערה 12.

40) ראה אגה"ק ס"ה (קט, א): יש ב' מיני נשמות בישראל כו'. וראה ביאוה"ז פ' וישב ל־אדמו"ר האמצעי (כה, א־ב) ולהצ"צ (ע' קלד).

העולם, לא נשא אשה ואמר „מה אעשה שנפשי חשקה בתורה"[41], ועבודה של אלו העוסקים בישוב וקיום העולם. וב־סגנון תורת החסידות — העבודה ד־„רצוא", לצאת מגדרי העולם, והעבודה ד„שוב", לשוב ולעסוק בתוך עניני העולם.

דאף שסדר עבודת השם צ"ל לעסוק בישובו של עולם (ו„כל מי שאינו עוסק בפרי' ורבי' . . כאילו שופך דמים ו־ממעט הדמות"[42], הרי „אין זו אלא עצת חכמים המורים לאדם דרך ישרה שיבור לו, אבל ליכא איסורא כלל במילתא, אם חפץ ללמוד תורה כל ימיו ולא לישא אשה כלל כבן עזאי"[43], הרי שגם הנהגה זו היא ע"פ תורה.

ובפרטיות יותר הרי עבודת השם בכלל יש בה שני קוים ותנועות אלו, וכפי שמצינו בכל ג' העמודים[44] דתורה עבודה (תפלה) וגמילות חסדים (מצות):

בתורה: בלימוד התורה ב' אופנים: הלימוד באופן ד„יגדיל תורה ויאדיר[45] — דרוש וקבל שכר"[46], ולימוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

ובפרטיות ובדקות יותר: לימוד ה־תורה לשמה „שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה . . דבקים בקדושתה ובשכינתו ית'" (כפי שהאריך הב"ח[47] בתוכן ענין ברכת ה־תורה), והלימוד בשביל קיום המצות, לידע את המעשה אשר יעשון.

בתפלה: מעיקרי התפלה היא הכוונה ש„יראה עצמו כאילו הוא עומד לפני ה־שכינה"[48], ו„חסידים ואנשי מעשה (ש)היו מתבודדים ומכוונין בתפלתן עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגב־רות רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה"[49]: תוכן מצות תפלה בקשת צרכיו מהקב"ה[50], שימלא חסרונו ומשאלותיו, עד לצרכיו ה־גשמיים, רופא חולים מברך השנים*[50].

במצות: קיום המצות לשמה, לעשות נחת רוח לקונו, שאמרתי ונעשה רצוני[51], עד לתכלית השלימות בזה, עבודה בכל מאדך, למעלה ממדידה והגבלה: קיום המצות „לצרף את הבריות"[52], בשביל בירור וזיכוך העולם[53], שעבודה זו צריכה להעשות בסדר מסודר בהתאם לגדרי ה־עולם.

והמקור לב' הנהגות אלו למעליותא הוא בשני האופנים שבתולדות אדם, למעליותא — קין ושת:

לקין ותולדותיו לא הי' קיום[54], והוא השרש והכלל לכללות מצב העולם לפני מ"ת, ולעבודת ה' בדוגמת בן עזאי ש־למעלה מסדר ויישוב העולם: ושת ו־תולדותיו שממנו הושתת העולם ע"י נח,

41) יבמות סג, סע"ב.

42) יבמות שם. ולהעיר שזהו דברי בן עזאי.

43) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג בקו"א סק"א בתחלתו. אבות פ"א מ"ב.

44) אבות פ"א מ"ב.

45) ישע' מב, כא (מהפטורת פ' בראשית). חולין סו, ב.

46) סוטה מד, א. וש"נ.

47) לטור או"ח סמ"ז.

48) רמב"ם הל' תפלה פ"ד הט"ז (מסנהדרין כב, א). טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סצ"ח ס"א.

49) טושו"ע (ודאדה"ז) שם.

50) שהוא המ"ע דתפלה (ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב. נ"כ הרמב"ם שם ה"א. סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתו. וש"נ).

*50) ראה לקמן ע' 126 ואילך. 194 ואילך.

51) רש"י ויקרא א, ט. פרש"י וספרי פינחס כח, ח.

52) תנחומא שמיני ז־ח. ב"ר רפמ"ד. וש"נ (וראה מו"נ ח"ג פכ"ו).

53) ראה תניא פל"ז.

54) וראה לעיל הערה 4.

שהוא „ינחמנו ממעשינו גו'"[55], הוא השרש והכלל ב„תולדות אדם" למצב העולם שלאחרי מ"ת, ובעבודת ה' גופא — העבודה דישוב וקיום העולם.

ה. ולפי זה יש לבאר הלימוד מזה שלקין הי' בן בשם חנוך, ובנה עיר בשם זה, ובין תולדות שת הי' ג"כ בן בשם זה חנוך, אבל „ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים" — דמזה למדים, שכל אחד מב' התנועות הנ"ל צ"ל כלול גם מהעבודה שבסוג השני, כמו שאצל קין שענינו היציאה מגדרי העולם ישנה העבודה ד„בונה עיר", סדר העבודה דבנין, ובסדר דשת, שממנו הושתת העולם, ישנו גם סדר העבודה ד„ויתהלך גו' את האלקים ואיננו", למעלה מהעולם*[55].

וביאור הדברים — בתורה תפלה ו־מצות:

גם מי שעיקר לימודו הוא באופן דיגדיל תורה ויאדיר, דרוש וקבל שכר, צריך להיות אצלו לימוד לאסוקי שמע־תתא אליבא דהלכתא, וכן ביחד עם עסק התורה לדבקה בקדושתה צ"ל הלימוד בשביל לידע את המעשה אשר יעשון [וע"ד הענין הכללי דתורה ומצות דכל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו[56] אלא צ"ל תורה וגמ"ח[57]]: וכן להיפך, בעבודה שבסדר והדרגה — בלימוד לאסוקי שמעתתא אליבא ד־הלכתא ולימוד ע"מ לידע את המעשה — צ"ל נרגש ענין של לימוד להגדיל תורה ולהדבק בקדושתה כו'.

וכן בתפלה: גם בתכלית הדביקות והתפשטות הגשמיות שבתפלה צריך להיות המכוון לפעול בעולם שמחוץ ממנו, וכידוע[58] בפי' מרז"ל[59] דהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, שגם בתכלית הדביקות והרצוא דתפלה, צריך להיות המכוון שיפעול בעבודתו ובכחות נפשו כפי שהוא למטה אחר התפלה — „עיניו למטה": וכן בבקשת צרכיו דתפלה צריך שיורגש בו תכלית הביטול והדביקות דעומד לפני ה' „כעבדא קמי מרי"[60].

ואותו הדבר במצות, שגם בעסקו במצות באופן דמס"נ ואהבה רבה ד„בכל מאדך" צריך לקיים המצוות בגשמיות ובסדר מסודר: ולאידך, גם בעת עסקו בעבודה מסודרת בבירור וזיכוך נפשו הבהמית ובירור העולם צ"ל הרגש הרצוא דבכל מאדך.

ו. לפי זה יש לבאר גם הרמז בשם „חנוך":

„חנוך" הוא מלשון „חינוך"[61], שענין החינוך, אף שבחיצוניות אין זה עיקר ותכלית בפ"ע, כבמצות חינוך, שהתכלית היא שהקטן יגדל ואח"כ יקיים מצוות בתור מחוייב בדבר, הרי בפנימיות ענין החינוך הוא יסוד על כל חיי האדם, כמ"ש „חנוך[62] לנער על פי דרכו גם כי

---

55) ה, כט.

*55) ראה תו"א שמות (נא, ד). תו"ח שם (ס, א). מאמרי אדה"ז תקס"ב (ע' נח. סג). סה"מ תרס"ט (ע' לט).

56) יבמות קט, ב.

57) ראה לקו"ת ויקרא ה, א. וראה הערה בסה"מ תש"ח ע' 266.

58) ראה לקו"ת פ' ראה כד, א. ועוד.

59) יבמות קה, ב.

60) שבת יו"ד, א.

61) ראה ת"ז ת"ע בתחלתו. וראה תוס' השלם (ירושלים, תשמ"ב) לבראשית ד, יז. ה, יח (אות א). וראה אוה"ת חנוכה שב, ב ואילך. ובכ"מ.

62) משלי כב, ו. וראה (בנוגע לחנוך הב') ז"ח יתרו פה, ב. אוה"ת שם. ועוד.

יזקין לא יסור ממנה". כי אמיתית ענין החינוך[63] הוא לא רק שהקטן ילמוד, אלא הרגילות והכניסה לקדושה[64], שענינה התקשרות נפשו עם הקדושה והקב"ה, שלכן „גם כי יזקין" ועולה בעבודת ה' וקיום המצות, „לא יסור ממנה", והרי זה נותן הקיום והחוזק בקיום התומ"צ שלו בכל המצבים.

והיינו, שהעבודה דישוב ובנין הכלולה בעבודה דרצוא בתורה תפלה ומצות (בחי' קין), וכן להיפך, העבודה דרצוא („ויתהלך גו' את האלקים ואיננו"), הכלולה בעבודה דישוב העולם (בחי' שת) – אין זה רק פרט וטפל לעיקר העבודה, אלא זהו יחוד עבודתו, והוא הוא הפועל הקיום בעבודתו בדוגמת ענין החינוך.

כי אף שהן שתי תנועות הפכיות, תנועה של התייחסות לעניני וגדרי העולם (לימוד כדי לידע המעשה אשר יעשון, בקשת צרכיו, בירור העולם), ותנועה של עלי' ודביקות ורצוא, שאי אפשר להיות שניהם יחד אצל האדם – הרי מכיון ששניהם תלויים זב"ז, מובן שבפועל אפשר שיהיו ביחד, אלא שאין זה מצד הנברא, אלא מצד כח הבורא שבעבודה זו, בדוגמת החינוך שתוכנו הפנימי הוא ביטול והתקשרות עצמית להקב"ה.

ז. והביאור בזה:

בכדי שיכוון להלכה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, הוא כאשר מגיע לדרגא נעלית יותר בלימוד והבנת התורה[65], וכן בעבודה, בכדי לכוון להלכה מוכרח שיהי' אצלו בזה הביטול דאלקות, כמרז"ל[66] „והוי' עמו"[67] שהלכה כמותו", שדוקא הוי' שלמעלה משם אלקים פועל ש„הלכה כמותו"[68]. וכמבואר במ"א[69] שכדי לכוון להלכה למעשה בפועל צ"ל הלימוד מתוך שלימות היראה[70].

וכן הוא בענין התפלה, דההכרח שגם כשעוסק בבקשת צרכיו יהי' בתנועה של ביטול, הוא לא משום שהביטול וכו' הוא כמו דבר אחד המסייע ומחזק דבר שני, אלא מפני שבעומק ובפנימיות הענין ה"ז דבר אחד, וכפירוש הה"מ[71] ב„אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש"[72], „אף שמבקש בקשת צרכי עצמו יהי' כוונתו שלא יחסר הדבר לעילא ח"ו כי הנשמה היא חלק אלוה ממעל והיא אבר מאברי השכינה וזהו עיקר הבקשה שימולא ויושפע לעילא". וכמבואר במ"א[73], דזה דבבקשת צרכיו צריך שיורגש שהמכוון בזה הוא שיתמלא רצון השם ויתמלא חסרון דשכינה, אין הם ב' דברים, אלא כי מילוי בקשת צרכיו הוא מצד מילוי החסר למעלה כביכול, לגיותו חלק אלקה ממעל ממש.

---

63) ראה תניא ח"ב חינוך קטן (עו, ב). ביאור הרר"ה מפאריטש ע"ז (פלח הרמון בראשית בסופו). ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 615 ואילך. לקמן ע' 23 הערה 69.

64) ראה שו"ע אדה"ז או"ח מהד"ת ס"ד סוס"ב: תחילת כניסת נפש זו הקדושה היא בחינוך לתורה ולמצות.

65) ראה בארוכה שערי אורה ש' החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך.

66) סנהדרין צג, ב.

67) ש"א טז, יח.

68) ראה אוה"ת יתרו ע' תתצ ואילך. ד"ה וידבר אלקים תרכ"ז. המשך תרס"ו ע' תלא ואילך. ועוד.

69) המשך תרס"ו שם ע' תו וע' תכ ואילך.

70) ראה בכהנ"ל לקו"ש חט"ו ע' 233 ואילך.

71) או"ת ר"פ ויגש. וראה גם שם אגדות חז"ל ד"ה אין עומדין (קח, סע"ג – בהוצאת קה"ת), ועוד. וראה בהנסמן בהערה 73.

72) ברכות רפ"ה.

73) לקו"ש חכ"ג ע' 217 ואילך.

וכן בקיום המצות, דהפעולה בנפשו הבהמית וחלקו בעולם בבירורם וזיכוכם היא בשלימותה כשמרגיש שמקומו ודרגתו האמיתי הוא לא למטה אלא למעלה, כפי שהנשמה „חבוקה ודבוקה בך"[74], ואינה שייכת לצרכי הגוף והעולם כלל[75] (גם לא בשביל בירורם), דדוקא אז ישנו הכח בעבודתו בקיום המצות לפעול בנפש הבהמית והעולם לבררם ולזככם.

וכשם שהוא בהעבודה ד„שוב", שבשביל שלימותה וקיומה כדבעי צ"ל בזה ההרגש דרצוא, עד"ז הוא לאידך, דזה שבתנועה דרצוא, תכלית הדביקות באלקות צ"ל גם תנועת השוב, הוא לא רק בכדי שיהי' קיום להרצוא (דבלאו הכי עלול לצאת מהכלים לגמרי להדבק בה', ולא תבוא מזה פעולה בתורה ומצות), אלא זה נוגע לעצם תנועת הרצוא. כי אבן הבוחן על כך שמרוצתו לה' הו"ע אמיתי ואינו רק בשביל שקרבת אלקים לי' טוב, לרוות נפשו הצמאה, הוא[76] כאשר יחד עמה ישנה התנועה דשוב, שמנתק את עצמו מגודל דביקותו בה' ויורד למטה להשלים רצונו של הקב"ה[77], בתורה — הלימוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, לידע את המעשה אשר יעשון, וכן בתפלה ומצות, לעבוד בגופו ונפשו הבהמית וחלקו בעולם לבררם ולזככם.

ויתירה מזו: אין זה רק אבן הבוחן על דביקות הנשמה, אלא שע"ז נעשה עלי' ושלימות בהרצוא ודביקותו בה', ועד גם עלי' בהנשמה למעלה יותר מכפי שהיתה קודם ירידתה למטה[78].

ח. ב' ענינים אלו שייכים במיוחד לפרשת בראשית, המדברת בבריאת ו־התהוות העולם, כי גם דבר ה' המחי' את העולמות בכל רגע (כתורת הבעש"ט הידועה[79] עה"פ[80] לעולם ה' דברך נצב בשמים, שדברך שאמרת יהי רקיע נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים כו' להחיותם וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים), דביקותו במקורו הוא באופן דרצוא ושוב, כמבואר בכ"מ[81], שהכח האלקי המהווה ומחי' את הנבראים הוא בחי' כח נבדל, כי החיות האלקית שהיא בדביקות במקורה ואינה דבר בפני עצמו, אי אפשר שתהי' מזה פעולה, וכ"ש וק"ו להתלבש בנבראים ולהוותם, ולכן ההתהוות היא מעשרה מאמרות[82] דוקא, שהם כח האלקי כפי שנעשה נבדל ממקורו כביכול, אבל לאידך, אין בכחו של כח נבדל להוות יש מאין, כי בריאה יש מאין היא רק בכחו ויכולתו ית' שאין לו עילה וסיבה שקדמה לו ח"ו[83], ולכן, בכדי שיהווה ויחי' את הנבראים צריך שיורגש בו מקורו באלקות, כפי שהוא למעלה מנתינת מקום להבריאה[84], והיינו דהדביקות היא

74) ל' הושענות ליום ג'.

75) ראה תניא ספמ"א.

76) שלכן מהד' שנכנסו לפרדס (חגיגה יד, סע"ב) רק רע"ק „יצא בשלום" לפי ש„נכנס ב־שלום". ראה בהנסמן בהערה הבאה.

77) ראה ד"ה אחרי מות וד"ה שלאחריו תרמ"ט. לקו"ש ח"ג ע' 988 ואילך. ובכ"מ.

78) ראה לקו"ש חט"ו ע' 245 ואילך. וש"נ.

79) שער היחוד והאמונה רפ"א.

80) תהלים קיט, פט.

81) ראה ד"ה תקעו תרס"ד. ד"ה למען דעת תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תרפ ואילך). ובכ"מ.

82) אבות רפ"ה.

83) אגה"ק ס"כ (קל, ב).

84) ראה לקוטי לוי יצחק לתניא (ע' כד) בביאור מ"ש בשער היחוד והאמונה רפ"ג „הדברים והאמת האלה", דה„דברים" הם העשרה מאמרות,

בבחי' רצוא ושוב ועי"ז הוא מתחדש מ־מקורו תמיד.

וגם בענין זה אין הם שני ענינים שונים השייכים זל"ז, דהרצוא פועל ב־דרגת השוב – אלא, זה שדבר ה' מ־עשרה מאמרות מתלבשים בכל הנבראים להוותם ולקיימם, אף שמצד אחד ענינם הוא כח נבדל להוות, הרי ביחד עם זה נרגש בהם גופא, שמקומם האמיתי אין זה כפי שהם כח נבדל ומהווים הנבראים אלא כפי שהן במקורם, וזה שהם מתלבשים למטה בנבראים הוא רק מצד כוונת העצמות, הרי נמצא שב„מקום" ומצב ההבדלה גופא נרגש דביקותם במקורם[85].

ט. ע"פ כל זה יובן גם הקשר דפרשת בראשית לשמחת תורה:

בשמח"ת נמצאים בנ"י לאחרי העבו־דה והגילויים דראש השנה ויוהכ"פ וחג הסוכות שאז מתעלים בעילוי אחר עילוי מלמטה למעלה, וגם ישנה המשכה מל־מעלה למטה בפנימיות ע"י לקיחת ד' מינים בחג הסוכות.

ולכן הרי בשמע"צ ושמח"ת בנ"י הם בדביקות, שבנ"י שמחים עם התורה בשמחה וריקודים שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי, בחי' ישראל ומלכא בלחודוהי.

אבל ביחד עם זה ובהמשך לזה קור־אים פ' בראשית, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ[86], להורות ש־אמיתית הדביקות דבנ"י בהקב"ה הוא בהשוב, שבנ"י יוצאים בהעולם, לעשות לו ית' דירה בתחתונים[87], שיתגלה כבוד מלכותו ית' בכל העולם כולו, והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד[88], ונעשים שמים חדשים וארץ חדשה[89], בביאת משיח צדקנו תיכף ומיד ממש.

(משיחת כ"ף מנחם אב תשל"ב)

„והאמת הוא ת"ת דז"א הנק' אמת . . מה שדבר ה' מלובש תמיד בתוך כל הנבראים ויכולה להוותם כו' מאין ליש כפי' הבעש"ט ז"ל הוא ע"י שהיא נצבת ודבוקה במקורה בת"ת דז"א הנק' אמת וכפירוש האריז"ל", ע"ש באורכה.

85) וראה גם לקו"ש ח"י ע' 107 ואילך (בביאור תורת ההי"מ על פרש"י ר"פ וישלח „מלאכים ממש") עד"ז לגבי עבודת השליחות.

86) בראשית א, א.

87) וכידוע דלאחר שמח"ת ושבת בראשית מתחלת העבודה ד„ויעקב הלך לדרכו" (ל' הכתוב ס"פ ויצא), העבודה בעניני העולם (ראה בארוכה לקו"ש ח"כ בהוספות – שיחות מוצש"ק פ' בראשית, נח ולך תשל"ח).

88) זכרי' יד, ט.

89) ישעי' סו, כב.